

Ὁ Οἰκουμενισμὸς καλλιεργεῖ ἀναφανδὸν
τὸν Δογματικὸ καὶ Πανθρησκευτικὸ Συγκρητισμὸ

Νέα μεγάλη πτώσις τοῦ πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου*

Σουηδία, 20-31 Αὐγούστου 1993

Τὸν Αὐγούστο (20-31) τοῦ 1993 ὁ πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, ἐπὶ κεφαλῆς ὀκταμελοῦς ἀντιπροσωπίας, ἐπραγματοποίησε «ἐπίσημη ἐπίσκεψη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σουηδίας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ τοῦ Ἰωβηλαίου τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς»¹, τὴν δὲ «Κυριακὴν, 22α Αὐγούστου, μετέβη στὴν Οὐψάλα, ὅπου παρέστη, ὡς ἐπίσημος προσκεκλημένος, στὴ Λειτουργία γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς 400ῆς ἐπετείου τῆς Συνόδου τῆς Οὐψάλης, Συνόδου ἣ ὁποία ἀπεφάσισε ὅτι ὁ Λουθηρανισμὸς θὰ εἶναι τὸ ἐπίσημο Χριστιανικὸ δόγμα τῆς Σουηδίας»².

Μὲ τὶς ὀλίγες αὐτὲς γραμμὲς ἐνημερώνει τοὺς ἀναγνώστας τοῦ τὸ «Δελτίον Εἰδήσεων» τοῦ «Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» στὴν Γενεύη, γιὰ τὸ πατριαρχικὸ ταξίδι στὴν Σουηδία.

Ἄρά γε μόνον αὐτὰ ἐσυνέβησαν;

* * *

ΤΟ 1593 οἱ Σουηδοὶ ἀπεφάσισαν νὰ υἱοθετήσουν τὴν Αὐγουσταία Ὁμολογία (1530) τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου, διὰ συνόδου στὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Οὐψάλης, νὰ θέσουν δὲ ἔτσι τὸν Λουθηρανισμό, πατέρα τοῦ πολυμόρφου καὶ πολυαιρετικοῦ Προτεσταντισμοῦ, ὡς βάσι πίστεως καὶ ζωῆς των.

Μαρτίνος Λούθηρος

Ἡ ἀπερίγραπτος ἐκκοσμίκευσις τοῦ Λουθηρανισμοῦ, μάλιστα δὲ τῆς Σουηδίας, παρὰ τὴν ἐπὶ κλησὶ τῆς δῆθεν παραδοσιακότητός του, κατανοεῖται καὶ μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι προηγήθηκε τῶν ἄλλων προτεσταντικῶν παραφυάδων στὴν χειροτονία τῶν γυναικῶν.

Ἄλλωστε ἡ λειτουργία στὸν τεράστιο ναό, Γοθικοῦ ρυθμοῦ, τῆς Οὐψάλης τὴν 22.8.1993, ὡς ἐπιστέγασμα τῶν ἐορτῶν γιὰ τὸ Λουθηρانيκὸ Ἰωβηλαῖο, τὸ ὁποῖο εἶχε ἔντονο οἰκουμενιστικὸ χαρακτῆρα, ἀπέδειξε πράγματι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἐκκο-

σμικεύσεως τῶν Σουηδῶν χριστιανῶν.

Τὸ σχετικὸ ὀπτικὸ «ντοκουμέντο», ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ποὺ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας³, ἀφήνει κυριολεκτικὰ ἀναυδο τὸν εὐσεβῆ θεατῆ: ἦταν αὐτὴ ἡ τελετὴ μία λειτουργία; ἦταν μία θεατρικὴ παράστασις; ἦταν αὐτὸς ναὸς ἢ αἶθουσα θεάτρου ἢ συναυλιῶν ἢ «ντισκοτέκ» ἢ κοσμικὸ σαλόνι ἢ...; ἦταν δυνατὸν νὰ ἀνεχθῆ ὀρθόδοξος χριστιανὸς νὰ εὐρίσκεται στὴν τρίωρη αὐτὴ «*ἐορταστικὴ εὐχαριστιακὴ τελετὴ*» (*festival eucharist*) καὶ μάλιστα συμπροσευχόμενος κατὰ τὸν ἐπισημότερο τρόπο, δίπλα ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ θυσιαστήριο σὲ τιμητικὴ θέσι, ὄχι μόνον μὲ τοὺς δεινῶς παρεκτρεπομένους Λουθηρανούς, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλο τὸ φάσμα τῶν πολυειδῶν ἑτεροδόξων ποὺ ἔλαβαν μέρος ὡς προσκεκλημένοι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων;

* * *

ΕΠΕΙΔΗ ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῆ ἡ τραγικότης τῆς λεγομένης αὐτῆς λειτουργίας, θὰ ἀναφερθοῦμε περιληπτικὰ μόνον στὰ κυριώτερα.

α) Τρεῖς ἦσαν οἱ κύριοι ὁμιληταί: ὁ πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, ὁ Καρδινάλιος Ἐδουάρδος Κάσσιδου καὶ ὁ Λουθηρανὸς ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης Γκούνναρ Βέμαν, τῶν ὁποίων «*τὴν παρουσία οἱ πατέρες τῆς σουηδικῆς ἐκκλησίας τοῦ 1593* (ἢ, γιὰ τὸ θέμα αὐτό, οἱ ἀπόγονοί των μέχρι καὶ πρὸ ὀλίγων μόλις δεκαετιῶν) *δυσκόλως θὰ μπορούσαν νὰ φαντασθοῦν*»⁴.

β) Ὁ κ. Βαρθολομαῖος, ὁ πρῶτος ποὺ ἀνῆλθε στὸν τεράστιο ἄμβωνα, ὠμίλησε ἀγγλιστὶ καὶ ἔθεσε τὸ βασικὸ ἐρώτημα: *«μὲ ποῖο τρόπο ἢ πίστη στὴν Ἁγία Τριάδα ἐπηρεάζει τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν τῶν χριστιανῶν»*⁵.

Ἀναφερόμενος στὴν Ἐκκλησία ὁ πατριάρχης, ἐννοοῦσε αὐτὴν ὡς τὸ σύνολο τῶν διηρημένων χριστιανῶν, πρᾶγμα ἄλλωστε ποὺ εἶναι σύμφωνο πρὸς τὴν *«Βαπτισματικὴ Θεολογία»* καὶ τὴν περιεκτικὴ ἐκκλησιολογία τοῦ *«Π.Σ.Ε.»*

Θεωρῶν τὴν Ἐκκλησία ὡς εἰκόνα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ὡς εἰκόνα τῆς ἀμοιβαίας ἐν Τριάδι ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἔλλειψις ἐνότητας, *«ὄχι μόνο ἀποτελεῖ σκάνδαλο, ἀλλὰ καὶ βρίσκειται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν βασικὴ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας»*.

Γεννάται ὅμως ἀβιάστως τὸ σοβαρὸν ἐρώτημα: ἡ Τριαδολογικὴ προοπτικὴ ποὺ μᾶς καλεῖ ὁ πατριάρχης νὰ θεωρήσουμε τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν ἄνθρωπο, μὲ ἰδιαίτερη ἔμφασι στὴν ἀμοιβαία ἀγάπη, εἶναι δυνατὸν νὰ παραθεωρήσῃ τὴν Ἀλήθεια; Ἄγνοεῖται ὅτι ὅσοι ἐνώνονται ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ βιώνουν μυστηριακὰ/ὄντολογικὰ τὴν ἐνωσί τους μὲ τὸν Θεάνθρωπο, ποὺ ἐδήλωσε ὅτι εἶναι *«ἡ Ὁδὸς καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή»*⁶;

Δὲν εἶναι δυνατὸν ὀρθόδοξος πατριαρχικὸς λόγος νὰ ἀπευθύνεται σὲ ἑτεροδόξους, χωρὶς δὲ νὰ ἀναφέρεται στὴν Ἀλήθεια, νὰ καθησυχάζῃ αὐτούς, λέγων: *«ὄλοι ἐμεῖς, ὡς ἀνθρώπινα ὄντα καὶ ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας»*⁵, καλούμεθα νὰ δραστηριοποιούμεθα σὲ κάθε μορφῆς κοινωνικὸ ἔργο.

Ἄρά γε, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῇ, σὲ μία τέτοια ἐπέτειο, ἡ ἀπουσία Ὁρθοδόξου Μαρτυρίας γιὰ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τῆς Αὐγουσταίας Ὁμολογίας, ὡς καὶ ἡ παντελῆς ἔλλειψις λόγου καὶ προτροπῆς γιὰ μετάνοια πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Λουθηρανούς;

γ) Ὁ Παπικὸς Καρδινάλιος Ἐδουάρδος Κάσσιδου, Πρόεδρος τῆς Ποντιφικῆς *«Γραμματείας διὰ τὴν Προαγωγὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνότητας»*, ἦταν σαφῶς συνεπέστερος στὰ πιστεύματα τῆς Ρώμης, ἐφ' ὅσον στὴν ὁμιλία του ἀνεφέρθη στὴν ἀλήθεια: ἡ χριστιανικὴ ἐνότης δὲν θυσιάζει τὴν ποικιλία, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ ποικιλία παραμένει πιστὴ στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοσι

«ένότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ, ναί! Ὁχι, ἐν τούτοις, μία ένότης ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα συμβιβασμοῦ μὲ τὴν ἀλήθεια»⁷.

Καὶ βεβαίως οἱ γνωρίζοντες τὴν ἱστορία καὶ τὴν διάστασι Ρώμης-Γενεύης, Πάπα-Λουθήρου, κατανοοῦν βαθύτατα τὴν θέσι τοῦ κ. Κάσσιδου... Καὶ λυποῦνται θανάσιμα γιὰ τὴν ἔλλειψι ἔστω καὶ μιᾶς παρομοίας νύξεως ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους Οἰκου-μενιστάς...

δ) Κατὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Εὐαγγελίου, ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ ὀρθόδοξοι, ἡγουμένου τοῦ κ. Βαρθολομαίου· ἐπίσης ὅλοι μαζί ἀπήγγειλαν τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως καὶ ἀντήλλαξαν τὸν «*λει-τουργικὸ ἀσπασμὸ*» τῆς ἀγάπης.

ε) Ὁ πατριάρχης προσέφερε, ἐκτὸς προγράμματος, στὸν λει-τουργὸ Λουθηρανὸ ἀρχιεπίσκοπο Βέμαν ἓνα ἀσημένιο Ἅγιο Ποτήριο, τὸ «*ποτήριο τῆς συμφιλιώσεως*», ὅπως ἐχαρακτήρισε αὐτό, «*ὡς ἀναμνηστικὸ δῶρο τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπό-λεως, τὸ ὁποῖο ὁ σουηδὸς Πριμᾶτος χρησιμοποίησε ἀμέσως γιὰ τὴν τέλεση τῆς Εὐχαριστίας*»⁸, ἀφοῦ διαβεβαίωσε τὸν κ. Βαρθολομαῖο, ὅτι πάντοτε θὰ τὸν ἐνθυμῆται ἐνώπιον «*τοῦ ἄρ-του καὶ τοῦ οἴνου τοῦ Κυρίου*»⁹!

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐφάλης εὐχαριστῶν τὸν πατριάρχην διὰ τὸ προσφερθῆν ἅγιον ποτήριον.

ς) Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μεταδόσεως, συνέβη τὸ ἐξῆς «*ἐκ-πληκτικὸ*»: ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ ἰέρειες, ὄχι μόνον Λουθηρα-νοί, ἀλλὰ καὶ Ἀγγλικανοὶ καὶ Μεθοδισταί, ἐστάθησαν σὲ διάφο-ρα σημεῖα τοῦ τεραστίου ναοῦ, οἱ δὲ λαϊκοὶ προσήρχοντο γιὰ νὰ λάβουν τὴν ὄστια, νὰ τὴν ἐμβάψουν στὸ ποτήριο καὶ νὰ τὴν φάγουν.

Ἐν τῷ μεταξύ, γιὰ νὰ καλυφθῆ ὁ χρόνος αὐτὸς (ὡς «κοινωνικόν» ;...), ἐμφανίζεται μία χορευτικὴ ὁμάδα νεαρῶν μαύρων, οἱ ὅποιοι συνοδεῖα μοντέρνας μουσικῆς, ἀρχίζουν νὰ τραγουδοῦν καὶ χορεύουν (σάμπα;...), ἐνῶ δίπλα τους οἱ ἄλλοι «κοινωνοῦσαν», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκληθῆ σάλος καὶ πανδαιμόνιο, κάπου δὲ ἐκεῖ (προσευχόμενοι;...) οἱ ὀρθόδοξοι διήνθιζαν τὴν ποικιλία (ἐν τῇ ἐνόητι)!...

ζ) **Στὸ τέλος** τῆς λειτουργίας, ὁ Καρδινάλιος Ἐδουάρδος Κάσσιδου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γκούνναρ Βέμαν, ὁ πατριάρχης Βαρθολομαῖος καὶ ὁ Λουθηρανὸς ἀρχιεπίσκοπος Φινλανδίας Ἰωάννης Βίκσρωμ ἐστάθησαν πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐξέφρασαν τὴν ἐκκλησιολογικὴν αὐτοσυνειδησίαν, ὅτι ἀνήκουν στὴν «παγκόσμια χριστιανικὴ ἐκκλησία», (ἢ ὅποια βεβαίως δὲν ταυτίζεται οὔτε ἔχει σχέσι μὲ τὴν Μία καὶ Μοναδικὴ Ὀρθόδοξη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων καὶ Πατέρων), μὲ τὸν πλέον χαρακτηριστικὸν τρόπο: τοῦ κ. Βαρθολομαίου ἐκφωνοῦντος ἐλληνιστὶ τοὺς λόγους τῆς Ἀποστολικῆς/Λειτουργικῆς εὐλογίας: «*ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός...*», εὐλόγησαν ταυτοχρόνως καὶ οἱ τέσσερις τὸ «ποιμνιὸν τους»!... (βλ. φωτογραφίαν).

η) Ὡς ἐπιστέγασμα τῶν οἰκουμενιστικῶν δραστηριοτήτων ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν Λουθηρανῶν τῆς Σουηδίας, οἱ ἀνωτέρω τέσσερις, μαζί μὲ τὸν ἐκπρόσωπο τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας ἐπίσκοπο τοῦ Χόρσαμ Ἰωάννη Χίντ, ὑπέγραψαν μία σύντομη «Κοινὴ Δήλωση»/«Οἰκουμενικὴ Διακήρυξι» (Ecumenical Decla-

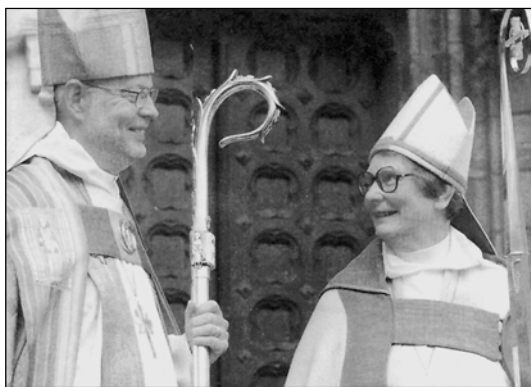
ration)¹⁰, «καλώντας τούς χριστιανούς όλου κόσμου σὲ ἐνότητα», ἡ ὁποία κατέληγε μὲ τὴν ἐξῆς προσευχή:

«Πανάγιε Θεέ, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὴν πίστιν ἡμῶν αὐξήσον, τὴν ἐλπίδα ἡμῶν στερέωσον καὶ τήρησον ἡμᾶς ἐν ἀγάπῃ, ἵνα ὀλοκληρωθῇ τὸ θέλημά Σου, ἀποκατασταθῇ ἡ ἐνότης ἡμῶν, θεραπευθῇ ἡ κτίσις καὶ ζήσῃ ἐν ἀξιοπρεπείᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ, πᾶν ἄρσεν καὶ θῆλυ. Δεόμεθά Σου, πρεσβείαις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν»¹¹.

θ) Ὁ Λουθηρανὸς ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης Γκούνναρ Βέμαν, ὁ ὁποῖος σημειωθῆτω εἶναι ἐνεργὸς καὶ δραστήριος Οἰκουμενιστῆς καὶ ἔχει στενὲς σχέσεις μὲ τὸ «Π.Σ.Ε.», εἶπε σὲ συνέντευξι (17η Σεπτεμβρίου), ὅτι ὁ Καρδινάλιος Κάσσιδου πρότεινε ἡ προσευχή αὐτὴ νὰ χρησιμοποιηθῆται ἀπὸ τὶς «ἐκκλησίες» ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς «Προσευχὴ τῆς Οὐψάλης γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι» («The Uppsala Prayer for the ecumenical movement»)¹².

ι) Ὁ κ. Βέμαν προσέθεσε, ὅτι ἡ «Προσευχὴ τῆς Οὐψάλης» ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἐκείνους ποὺ συμμετείχαν σὲ μία διαθρησκειακὴ συμπροσευχὴ ὑπὲρ τῆς Βοσνίας στὸν σουηδικὸ καθεδρικὸ ναὸ τῆς Λούνδης. Στὴν «διαθρησκειακὴ προσευχὴ πρεσβείας» συγκεντρώθηκε ἓνα μεγάλο χρηματικὸ ποσόν, προοριζόμενον γιὰ τὴν ἀνέγερσι ἐνὸς τζαμιοῦ (μουσουλμανικοῦ τεμένους), τὸ ὁποῖο εἶχε καὶ προσφάτως στὴν Σουηδικὴ πόλι Τρόλλχαταν (Trollhattan)¹²!!!!...

ια) «Κατὰ τὴ διάρκεια παραμονῆς του στὴ Σουηδία, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, εἶχε πλείστες ἐπαφές μὲ τὴν Ἱεραρχία τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας, παρέστη δὲ σὲ διάφορες ἐπίσημες πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκδηλώσεις, μὲ ἀποκορύφωμα τὸ δεῖπνο ποὺ παρέθεσε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης»¹³.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης μὲ τὴν νεοχειροτονθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πρώτην «ἐπισκοπίνα» τῶν Λουθηρανῶν τῆς Σουηδίας, 5.10.1997.

ιβ) Παραλείποντες, λόγω έλλείψεως χώρου, άλλα στοιχεία τοῦ οἰκουμενιστικοῦ αὐτοῦ ταξιδίου στήν Σουηδία τοῦ κ. Βαρθολομαίου, σημειώνουμε – γιά τήν ἱστορία – ὅτι στήν ἀκολουθία τοῦ δεινῶς πεπτωκότος πατριάρχου, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἦσαν καί οἱ μητροπολίται Δέρκων Κωνσταντίνος, Τρανουπόλεως Γερμανός, Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου Εἰρηναῖος, ἐπίσης δὲ καί ὁ γνωστός Οἰκουμενιστής καθηγητής Βασίλειος Σταυρίδης.

* * *

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ τίθενται γιά μία ἀκόμη φορά τὰ ἐξῆς καίρια ἐρωτήματα:

– **ὑπάρχουν** ἀκόμη Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν νά ἀμφιβάλλουν, ὅτι ὁ Οἰκουμενισμός εἶναι παναίρεσις πού καλλιεργεῖ ἀναφανδόν τόν Δογματικόν Συγκρητισμό μέ σαφεῖς προεκτάσεις πρὸς τόν Πανθηρσκειακόν Συγκρητισμό;

– **οἱ μνημονεύοντες** τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καί οἱ κοινωνοῦντες μαζί του δὲν ἀνησυχοῦν γιά τήν καταστροφική του πορεία καί τίς ἄνευ προηγουμένου πτώσεις του;

– **ἄρά γε**, τί ἄλλο ἀναμένουν νά ἴδουν γιά νά ἀφυπνισθοῦν;...

□

(*) Περιοδ. «Ἅγιος Κυπριανός», ἀριθ. 255-257/Ιούλιος-Δεκέμβριος 1993, σελ.172-175.

1. Περιοδ. «Ἐπίσκεψις», ἀριθ. 496/30.9.1993, σελ. 21.

2. Αὐτόθι, σελ. 22.

3. Μία τηλεταινία (producent BENGT BERGIUS, Sveriges Television AB, 1993).

4. **Tom Dorris**, «*Ecumenical anniversary*», περιοδ. «**One World**», No 190/November 1993, p. 8-9.

5. Περιοδ. «Ἐνημέρωσις», Θ-1993/9, σελ. 6: «Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος Α΄ στή Σουηδία».

6. Ἰωάν. ιδ΄ 6.

7. **Tom Dorris**, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 9.

• Ἐπίσης, γιά τήν τελετὴ γενικῶς καί ἄλλα ἀποσπάσματα τῆς ὁμιλίας τοῦ Καρδινάλιου Κάσσιδου, βλ. περιοδ. «**Irénikon**», No 3/1993, σελ. 436-7.

8. Περιοδ. «Ἐνημέρωσις», ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 7.

9. Βλ. ἀναφερθεῖσαν τηλεταινίαν.

10. Βλ. περιοδ. «Ἐνημέρωσις» καί «**One World**», ἐνθ' ἄνωτ.: «**Irénikon**», ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 438-9, ὡς καί περιοδ. «**Ecumenical Press Service**», No 24/93.09.58.

11. Περιοδ. «Ἐνημέρωσις», ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 7. Τὸ ἀγγλικὸ κείμενο τῆς προσευχῆς στὰ περιοδ. «**One World**» καί «**EPS**» ἔχει διαφορὰς μέ τὸ ἐλληνικόν.

12. Περιοδ. «**EPS**», ἐνθ' ἄνωτ.

13. Περιοδ. «Ἐνημέρωσις», ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 7.